

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی
Hidden curriculum involved in graduate thesis at Shahid Beheshti University

K. Fathi Vajargah, (Ph.D), M. Arefi, (Ph.D) & F. JaliliNiya, (M.A)

دکتر کورش فتحی و اجارگاه^۱: دانشیار دانشگاه شهید بهشتی

Abstract: The main goal of this research is identify and review curriculum Hidden Masters thesis of shahid Beheshti University. This research intend to inquiry four ways of the hidden curriculum in shaping the original hidden curriculum regard to the definition Portli (1993, p.345). Thesis will Study the following: a) the hidden curriculum as the unofficial expectations, or implicit but expected messages. b) The hidden curriculum as unintended learning or outcomes.c) the hidden curriculum as implicit messages arising from the structure of schooling. d) The hidden curriculum as created by the students. The present qualitative research method was conducted by ethnographic method that researchers have done the research during one year upon 15 master's students, Three groups with different nature A) - Humanities (History courses - social sciences) b) - Engineering (Electrical - Computer) c) - Science (Physics - Chemistry). Research findings has earned of variety Tools including autobiography, observation, photographs, narrative interviews and semi-structured interview, that students during the dissertation have obtained many positive and negative experiences of writing that researchers have analysed those through content analysis.

Key words: Hidden Curriculum, Dissertation, Supervisor, Qualitative method

دکتر محبوبه عارفی: استادیار دانشگاه شهید بهشتی
جلیلی نیا: کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی
چکیده: هدف از پژوهش حاضر شناخت و بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی می باشد. تحقیق برآنست تا با توجه به تعریف پورتلی (۱۹۹۳) از برنامه درسی پنهان چهار بعد اصلی را در شکل گیری برنامه های درسی پنهان پایان نامه، به شرح ذیل بررسی نماید؛ الف- برنامه های درسی پنهان به منزله انتظارات غیررسمی، اما مورد انتظار در پایان نامه ها ب- برنامه های درسی پنهان ناشی از یادگیری های قصد نشده ج- برنامه های درسی پنهان ناشی از ساختار پایان نامه ها د- برنامه های درسی پنهانی که دانشجویان می کنند. تحقیق کیفی حاضر به روش قوم نگاری اجرا شد که محقق با مطالعه یک ساله بر روی ۲۰ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد در سه گروه الف- علوم انسانی ب- فنی و مهندسی ج- علوم پایه انجام داده است. یافته های تحقیق که با استفاده از ابزارهای متنوع کیفی شامل اتوبیوگرافی، مشاهده، عکس، مصاحبه روایی و مصاحبه نیمه ساختار به دست آمده اند، حاکی از آن است که دانشجویان تجارب منفی و مثبت متعددی در طول پایان نامه نویسی به دست آورده اند که محقق از طریق تحلیل محتوایی آن ها را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است.

کلید واژه ها: برنامه درسی پنهان، پایان نامه، استاد راهنما، روش کیفی

مقدمه

بی شک اساسی ترین هدف هر نظام آموزشی، افزایش و تعمیم قدرت تفکر و روحیه علمی در جامعه و ایجاد و تقویت بینش علمی است. هدف آموزش برای تربیت فراگیرانی است که در شناخت جهان و عملکرد خود، روش و بینش علمی را به کار برده و چون دانشمندان بیندیشند و رفتار کنند. نه اینکه به حفظ دستاوردهای علمی اکتفا کنند (ارگانی، ۱۳۷۰). به همین دلیل است که یکی از اهداف اولیه آموزش عالی را رشد و توسعه دانش، مهارت، نگرش‌ها و توانایی های دانشجویان و تبدیل آنان به فراگیرانی می دانند که دائماً نقاد و متفکر هستند. (هاروی، ۱۹۹۹، ۴۷). براساس تحقیقات به عمل آمده دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی که در حال انجام پایان نامه هستند حدود ۵۵٪ کل پژوهشگران کشور را تشکیل می دهند که از این تعداد ۹۰٪ دانشجویان کارشناسی ارشد هستند (مضطر زاده، ۱۳۷۶، ۷۵). لیجوکی (۲۰۰۱) پایان نامه ها را به عنوان «پلی بین دنیای پژوهش و علم» می داند و آن را به عنوان یک جزء ذاتی و بخش لاینفک مطالعات دانشگاهی که کیفیت علمی و موقعیت دانش آموختگان را تضمین می کند تلقی می کند و بدین ترتیب ضرورت مطالعه و پژوهش در حوزه مسائل مربوط به آن از اهمیت خاصی برخوردار می گردد. در همین راستا، پژوهش حاضر سعی دارد به منظور شناخت قسمتی از مشکلات، موانع و جو حاکم بر پایان نامه های کارشناسی ارشد از کانال برنامه درسی پنهان اقدام کند. تا از این طریق بتواند در تعدیل و شناخت بسیاری از مشکلات و تناقض های موجود در تعامل ها، سیاست ها و عملکرد پژوهشی دانشگاه ها قدم مؤثری بردارد.

بیان مساله

پژوهش در بعد دانشجویی اصلی ترین نمود خود را در واحد پایان نامه نمایان ساخته و دانشجویان با انتخاب این واحد قدرت ابتکار، اعتماد به نفس و پشتکار خود را با روح جستجوگر خویش درهم آمیخته و حاصل آن را در قالب پایان نامه ارائه می دهند. بنابراین می توان ادعا کرد که پایان نامه نخستین گام نظام مند در بعد پژوهش است که دانشجویان با آن آشنا می شوند (ارگانی، ۱۳۸۳، ۸). در سال های اخیر، رشد کمی تحصیلات تکمیلی در ایران روندی روز افزون داشته و اکنون بعد کیفی آن مورد توجه سیاستگزاران و تصمیم گیران نظام آموزش عالی است. اهمیت مضاعف تحصیلات تکمیلی از آنجا ناشی می شود که بدلیل توأمان ساختن آموزش و پژوهش، منبع مهمی برای تولید دانش محسوب می شود. علاوه بر این، دوره های تحصیلات تکمیلی به ویژه کارشناسی ارشد مسئولیت تربیت نیروی انسانی متخصص برای تصدی مدیریت نهادهای آموزشی، علمی، اقتصادی و سیاسی جامعه را نیز برعهده دارد که تحقق این اهداف

اساسی مستلزم کیفی بودن این دوره ها است. تردیدی نیست که شناسایی مشکلات و پیچ و خم‌های پیدا و پنهان پایان نامه نویسی پیش درآمد مهمی برای اقدامات بعدی خواهد بود و بالطبع نقش تعیین کننده ای در نحوه مواجهه با مشکلات موجود و اتخاذ تدابیر لازم در جهت رفع کاستی های احتمالی آن خواهد داشت (شاملی، ۱۳۸۳، ۱۴۴). در نظام های آموزشی، که از مهم ترین و زیربنایی ترین نظام هر کشور برای تربیت سرمایه های انسانی و توسعه همه جانبه و پایدار محسوب می شوند، جامع نگری و مواجهه همه جانبه، دقیق و عمیق با پدیده برنامه درسی از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است. در همین راستا، این پژوهش برآنست تا با بهره گیری از روش های کیفی، برای شناخت قسمتی از مشکلات، موانع و جو حاکم بر پایان نامه های کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی از کانال برنامه درسی پنهان عبور کند.

اهداف و سؤالات تحقیق

هر کدام از صاحب نظران مطالعات برنامه درسی، ابعاد متفاوتی از برنامه درسی پنهان را از منظر خود برشمرده اند و به تحلیل و بررسی آن پرداخته اند. در پژوهش کیفی حاضر، برنامه های درسی پنهان پایان نامه ها با توجه به تحلیل های چهارگانه پورتلی (۱۹۹۳، ۳۴۵) مد نظر محقق قرار می گیرد:

۱. بررسی برنامه درسی پنهان به منزله انتظارات غیر رسمی یا پیام های غیر صریح، اما مورد انتظار.
۲. بررسی برنامه درسی پنهان به منزله پیام ها یا نتایج قصد نشده یادگیری.
۳. بررسی برنامه درسی پنهان به منزله پیام های غیر صریح ناشی از ساختار آموزشی.
۴. بررسی برنامه درسی پنهان به منزله آنچه خود فراگیران خلق می کنند.

روش تحقیق

قوم نگاری را می توان به عنوان مطالعه روش زندگی در یک فرهنگ و یا گروهی از افراد تعریف کرد. فیتزمن^۱ (۱۹۹۸) قوم نگاری را « به عنوان هنر و علم توصیف یک گروه یا فرهنگ» تعریف می کند که در مقایسه با دیگر سنت های کیفی، فراگیرتر و از همه جهات در برگیرنده^۲ است. نقش پژوهشگر در این تحقیق، تهیه مشاهده ای دقیق و ثبت و ضبط ساختارهای اجتماعی آن گروه است. هومن (۱۳۸۵) قوم نگاری را این گونه بیان می کند که: « قوم نگاری علم

1. Fetterman

2. All-encompassing

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

بایست که شامل پژوهش های علمی و میدانی گسترده ای، از جمله مشاهده شرکت کنندگان، مصاحبه های رسمی و غیررسمی، جمع آوری اسناد و ضبط کردن و مواردی از این دست می شود».

شرکت کنندگان در پژوهش

نمونه در این پژوهش ۲۰ نفر از دانشجویان ورودی ۱۳۸۶ در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی هستند. دانشجویان موردنظر مبتنی بر اصل هدفمندی^۱ در سه گروه علوم انسانی، فنی- مهندسی و علوم پایه انتخاب شده اند. دلیل گزینش دانشجویان این رشته ها، براساس سنخ- شناسی «بیگلان»^۲ (1973) و مطالعه «اندرسون» و همکارانش از گروه های آموزشی و رشته- های دانشگاهی صورت گرفته است. بیگلان در سنخ شناسی گروه های آموزشی و دانشگاهی ابعاد سه گان های از پایه های معرفتی را برای رشته های دانشگاهی ترسیم می کند. این سه عبارتند از: رشته های محض در مقابل کاربردی^۳ سخت پارادایم در مقابل نرم پارادایم^۴ و حیاتی در مقابل غیرحیاتی^۵. که در جدول (۴) قابل مشاهده می باشد.

سنخ شناسی گروه های آموزشی بیگلان (۱۹۷۳)	
علوم پایه	محض
فنی- مهندسی	کاربردی
علوم انسانی	حیاتی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

1. Purposeful sampling

2. A.Biglan

3. Pure v. applied fields

4. Hard paradigm v. soft paradigm fields

5. Vital v. unvital fields

جدول زیر اطلاعات عمومی در مورد دانشجویان نمونه در تحقیق را ارائه می دهد.

علوم پایه		فنی - مهندسی				علوم انسانی						
شیمی		فیزیک		برق		کامپیوتر		علوم اجتماعی		تاریخ		رشته
۳		۳		۳		۳		۴		۴		تعداد
دختر ۲		دختر ۲		دختر ۲		دختر ۲		دختر ۲		دختر ۲		جنس
پسر ۱		پسر ۱		پسر ۱		پسر ۱		پسر ۲		پسر ۲		
۶		۶				۸				جمع		

نمونه گیری های مراحل مختلف تحقیق

در بررسی های کیفی با نمونه برداری های متعددی که تمامی آن ها هدفدار هستند روبرو می شویم که در سراسر فرایند تحقیق باید دست به انتخاب زد، چون نمی توان همه آن ها را قبل از مطالعه و تحقیق مشخص نمود (هومن، ۹۴). در انتخاب حجم نمونه، اگرچه قاعده خاصی وجود ندارد، اما نمونه برداری های کیفی به گونه کلی شامل واحدهای کوچک در مطالعه عمقی است (کوزل، ۱۹۹۹) و برای گروه های ناهمگون بین ۱۲ تا ۲۰ نفر پیشنهاد شده است. (هومن، ۹۲).

مراحل تحقیق	روش نمونه گیری
در حین گردآوری	حجم نمونه نمونه گیری موردی نمونه گیری از گروه های مورد
در حین تفسیر	نمونه گیری از اطلاعات نمونه گیری از درون اطلاعات
در حین ارائه یافته ها	نمونه گیری باز نمودی

روش و ابزار جمع آوری اطلاعات

برای یافتن فهم غنی از برنامه های درسی پنهان، از روش های متنوعی برای جمع آوری اطلاعات در مراحل مختلف تحقیق استفاده گردیده است.

۱- مصاحبه ها

محقق در تحقیق حاضر، به منظور بررسی طبیعت تغییر و تحول نگرش افراد در آغاز و انجام یک فرایند زمانبر که همان پایان نامه نویسی و ارتباط با اساتید درگیر در آن می باشد، از دو روش مصاحبه نیمه ساختار یافته^۱ و مصاحبه روایی^۲ در فاصله زمانی های متفاوت، به شرح ذیل استفاده کرده است:

الف) - مصاحبه نیمه ساختار یافته

شیله و گروبن (۱۹۸۸) در این روش برای بازسازی نظریه های شخصی شکل بسط یافته ای از مصاحبه نیمه ساختار یافته پیشنهاد می کنند (گروبن، ۱۹۹۰) این دو روان شناسانی بودند که رویکردی برای مطالعه نظریه های شخصی به مثابه الگویی ویژه برای مطالعه دانش روزمره به وجود آوردند. اصطلاح «نظریه شخصی»^۳ به این واقعیت اشاره دارد که مصاحبه شوندگان، مخزن پیچیده ای از دانش را درباره موضوع مورد مطالعه دارند.

«برای شرکت در مصاحبه ها در مکان آرام و خلوت و در ساعتی که معمولاً پیشنهاد خود دانشجویان بود از آن ها دعوت به عمل می آمد. قبل از شروع مصاحبه، علاوه بر اطلاعات شفاهی مورد نیاز و تأکید بر محرمانه بودن اطلاعات آن ها، صدای آن ها به طور کامل ضبط و از امور مهم و کلیدی آن ها یادداشت برداری می شد. هر مصاحبه بین ۱/۵ تا ۲ ساعت به طول می انجامید.»

1. Semi structured interview

2. Narrative interview

3. Personal theory

سؤالات بیشتر بر ارتباط متقابل دانشجویان با اساتید راهنما و مشاور و همچنین ارتباط اساتید با یکدیگر، نگرش و احساس امید و ناامیدی آن‌ها در طول انجام پایان نامه‌ها تمرکز داشتند. متن مصاحبه‌ها بطور کامل ضبط گردیده و پس از ضبط، متن مصاحبه‌ها پیاده و سپس تایپ شدند تا استفاده از آن برای کدگذاری داده‌ها راحت‌تر صورت گیرد. محقق قبل از خواندن متن مصاحبه‌ها، چندین بار متن مصاحبه را گوش می‌داد تا با متن کاملاً آشنا شده و بتواند معانی اصلی را استخراج نماید. شروع عملیات تحلیل بعد از اولین مصاحبه آغاز و محقق بعد از دو مصاحبه، کار دسته‌بندی را آغاز کرد. این کار به محقق کمک کرد تا بتواند سؤالات دیگر مورد نیاز را طراحی و مسیر مطالعه را بهتر هدایت نماید.

ب) - مصاحبه روایت گونه^۱

مصاحبه روایی یا روایت گونه عمدتاً در حوزه پژوهش زندگینامه نگاری به کار گرفته می‌شود (روزنتال، ۲۰۰۴). این روش طی پروژه‌ای درباره ساختارهای قدرت محلی و فرایند تصمیم‌گیری شکل پیدا کرد. اساس گردآوری داده‌ها در این روش اینگونه است: در مصاحبه روایی از فرد مطلع خواسته می‌شود سرگذشت موضوع مورد نظر را که خود در آن شرکت داشته‌اند، در قالب داستان به هم روایت کند. پرسشگر فرد مطلع را می‌دارد تا موضوع مورد نظر را در قالب داستان به هم پیوسته‌ای از رویدادها از ابتدا تا انتهای آن بازگو کند. (هرمانس، ۱۹۹۵، ۱۸۳). از آنجا که پایان نامه نویسی یک فرایند زمانبر و طولانی است، دانشجویان در حال یادگیری قابلیت‌های گوناگونی هستند. به همین دلیل ممکن است نگرش و احساس آن‌ها قبل از آغاز کار نسبت به پایان آن دچار دگرگونی‌های زیادی شود. بنابراین برای پی بردن به این تغییر و تحولات که در طبیعت کار نهفته است از مصاحبه روایی به شرح ذیل استفاده کند. محقق بعد از دفاع دانشجو را ترغیب می‌کند که حکایت پایان نامه خود را به صورت پیوسته و کوتاه بیان کند. «الان که دفاع کرده‌اید و همه چیز تمام شده، در عرض ۴۰ الی ۶۰ دقیقه با شنیدن نام پایان نامه، استاد راهنما و مشاور و یا داور هر چیزی که به ذهنتان می‌رسد را بازگو کنید». و مطمئن باشید که «هرآنچه برای شما مهم باشد برای من نیز جالب توجه است».

۲- اتوبیوگرافی^۲ (خود شرح حال نویسی)

خود شرح حال نویسی یک سند و مدرک شخصی دست اول، از پیشامدها و تجارب روزمره است. سوابق ضبط و ثبت شده موجود اغلب بینش‌هایی درباره محیط و یا گروهی از افراد که

1. Narrative interviews

2. Autobiography

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

نمی توان آن ها را مشاهده کرد و یا به طریق دیگری یادداشت نمود به دست می دهد. محقق با گردآوری و تجزیه و تحلیل اسناد و مدارکی که مربوط به رویدادهای روزمره است می تواند آنچه در مشاهده و مصاحبه به دست آورده است را تکمیل کند. این اسناد شامل خاطرات، اشعار، کارنامهها، عکسها و کارهای هنری و... است. اطلاعات حاصل همچنین می تواند برای تولید سؤالهای مصاحبه یا تشخیص پیشامدهایی که باید مشاهده شوند به کار آید (هومن، ۱۵۴).

در همین راستا محقق بعد از انتخاب افراد مورد نظر، در طی جلسات و گفتگوهای توجیهی از آن ها می خواهد تا خاطرات، اتفاقات، هیجانات، احساسات، امیدها و ناامیدیها و هر آنچه را که در طی فرایند پایان نامه نویسی در جریان ارتباط با اساتید راهنما و مشاور پیش می آید را در داخل دفترچه هایی که از جانب محقق تهیه شده است را به هر صورتی که دوست دارند (شعر- طنز- حکایت - کنایه و...) بنویسند. دست نوشته ها بعد از دفاع جمع آوری می شوند. و سپس موارد جالب توجه آن ها استخراج شده و با مصاحبه های اول و دوم ادغام می شوند. و سپس موارد انتخاب شده و منسجم شده را برای تأیید به دانشجو نشان داده که اکثر قریب به اتفاق آن ها با تأیید دانشجویان روبرو شده است. در یادداشت برداری از مداخله در زندگی روزمره مورد مطالعه، محقق باید تصمیمات خود را براساس قاعده صرفه جویی اتخاذ کند: یعنی تا جایی که ثبت و ضبط اطلاعات بپردازد که برای پاسخ به پرسش تحقیق ضرورت دارد (فلیک، ۱۳۸۸، ۳۲۰).

۳- مشاهده^۱

فنون مشاهده ای، روشهایی است که از آن طریق فرد یا افراد، داده های دست اولی را درباره برنامه ها، فرایندها و رفتارهای مورد مطالعه گردآوری می کند. در همه بررسیهای کیفی، مشاهده به عنوان یک روش اصلی و حیاتی بشمار می آید. پژوهشگر از طریق مشاهده، روابط بسیار پیچیده را در زمینه اجتماعی و واقعی کشف می کند. پژوهشگران از طریق مشاهده مستقیم اعمال و فعالیتها می توانند چشم انداز وسیعی را که خود به درک گسترده مفهوم عملکرد یک طرح می انجامد، فراهم سازند. رویکردهای مشاهده ای نیز به پژوهشگر کمک می کند درباره آنچه شرکت کنندگان ممکن است از آن بی اطلاع باشند، یا در مواردی که نتوانند، و یا مایل نباشند در مصاحبه ها ارائه دهند، اطلاعات لازم را بدست آورند (هومن، ۱۳۸۵، ۱۷۰). محقق از این روش برای شناخت بیشتر و بهتر دانشجو، جدای از حرفها و صحبتهایی که در دست نوشته ها و مصاحبه دارد استفاده می کند. پی بردن به اینکه دانشجو تا چه میزان برای کارش وقت و انرژی می گذارد؟ آیا بصورت پیوسته و مداوم به اساتید خود سر می زند و کارش را

1. Observation

پيگيري مي کند يا خير؟ رابطه خواهسته ها و انتظاراتش نسبت به تلاشي که مي کند چگونه است؟ جنبه ديگر مشاهدات مربوط به جلسات دفاع دانشجو مي باشد که ضمن ثبت و يادداشت نکات مهم در جلسه دفاع، احساس و نظر شخصي دانشجو را نيز که از چشم محقق به دور است را در مشاهدات ادغام کرده است.

روش تجزيه و تحليل داده ها

تجزيه و تحليل داده ها يعني فرايند تدوين، تنظيم، طبقه بندي، تلخيص، و بيان مفهوم يا معنای انبوهی از داده‌های گردآوری شده، که با کاهش آن‌ها به صورت بخش‌های قابل کنترل و تفسير آن‌ها سر و کار دارد. اين کار با روش خطي انجام نمی‌گيرد و روش آن نيز چندان روشن و آشکار نيست (هومن، ۱۳۸۵، ۱۵۶). در بررسی‌های کیفی، نخستین گام در تحلیل داده‌ها، خواندن مطالب اصلی و اوليه يادداشت‌ها در ميدان پژوهش به منظور تشخيص هرگونه مضمون، درونمايه و يا فرضيه‌هایی است که بايد مورد توجه قرار گيرد و يا از آن‌ها صرف نظر شود (برگ، ۱۹۹۸). تحليل محتوا^۱ يکي از روش‌های کلاسيک تحليل داده‌های متنی است بی آنکه به اين توجه داشته باشد که از کجا آمده اند. و در مورد محصولات رسانه‌های تا داده‌های مصاحبه‌ای کاربرد دارد (باور^۲، ۲۰۰۰). يکي از ویژگی‌های برجسته اين روش استفاده از مقوله‌هایی است که غالباً از الگوهای نظری اخذ شده اند؛ مقوله‌ها روی داده‌ها اعمال می‌شوند. مقوله‌ها ضرورتاً براساس اين داده‌ها تدوين نشده اند. البته اين مقولات بارها بر اساس داده‌ها ارزيابی و در صورت نياز اصلاح می‌شوند. نکته مهم در اين روش اين است که در اينجا برخلاف ساير رويکردها هدف تقليل داده‌ها است (فليک، ۱۳۸۸، ۳۴۷). تحليل داده‌ها به روش تحليل محتوای موضوعی^۳ انجام گرفته است. بدین ترتیب که محقق با کنار گذاشتن عبارت‌هایی که در یک سطح تحليلی با يکديگر هم پوشانی دارند، داده‌ها را در متن اصلی تقليل بدهد. تحليل محتوا به طبقه بندي، مقوله بندي و برجسته سازی عبارت‌ها و توصيف ساختار منطقی آن‌ها و تعيين پيوستگی‌ها و معنای ضمنی آن‌ها می‌پردازد. مراحل بکار گرفته شده برای تحليل متن مصاحبه‌ها، دست نوشته‌ها و مشاهدات براساس رويکرد تحليل محتوای موضوعی، شامل گردآوری داده‌ها، تقليل داده‌ها، استنباط و تحليل بود (کريپندورف^۴، ۲۰۰۳). در تحقيق حاضر برای تحليل داده‌ها، مراحل زیر به دقت دنبال گردیده است:

1. Content Analysis
2. Bauer
3. Thematic content analysis
4. Krippendorff

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

۱. مصاحبه ها یک به یک و کلمه به کلمه، بر روی کاغذ پیاده گردید.
۲. سطر به سطر مصاحبه ها مورد بررسی قرار گرفته، و جملات معنی دار، شعر و کنایه ها که مرتبط با موضوع اصلی پژوهش بودند، علامت گذاری و برجسته سازی شدند.
۳. مطالب برجسته و حساس در دست نوشته های دانشجو استخراج گردید.
۴. یادداشت ها و نکات حاصل شده در مشاهده جلسات دفاع با مصاحبه ها و دست نوشته ها ادغام گردید.

روایی و اعتبار یافته ها

برای تأیید دقت و صحت داده ها^۱، در مورد اعتبار مطالعه^۲ از شیوه های چک اعضاء^۳ استفاده گردید. به این ترتیب که نتایج تحلیل و مقوله بندی های حاصل از مصاحبه شونده ها، در اختیار افراد مصاحبه شونده قرار گرفت که آن ها را تأیید نمودند. در مورد انتقال پذیری^۴، سعی شد که تمام جزئیات تحقیق از نمونه گیری گرفته تا فرایند جمع آوری و تحلیل داده ها بطور کامل شرح داده شود تا در مورد انتقال پذیری نقطه مبهمی باقی نماند. در مورد قابلیت اطمینان^۵ در مطالعه حاضر از یک ناظر با تجربه در تحقیق کیفی استفاده شد که فرایند جمع-آوری داده ها و فرایند تحلیل را بررسی و تأیید نماید و در نتیجه، قابلیت اطمینان مطالعه حاصل گردد. استفاده از ناظر به مواردی از قبیل نوارهای مصاحبه، متون پیاده شده، دست نوشته ها، داده های تحلیل شده، یافته های مطالعه، معانی استخراج شده، مقوله بندی ها و جزئیات فرایند انجام مطالعه، قصد اولیة مطالعه، سؤالات مصاحبه و در کل تمامی جزئیات مطالعه دسترسی داشته باشد. در اینجا با استفاده از برخی از این نگاه ها به بررسی روایی و اعتبار این پژوهش می-پردازیم:

الف) درگیری طولانی:

اساس پژوهش حاضر بر اساس دو دور متفاوت از مصاحبه ها بود. مصاحبه های ساختار یافته در اواسط کار که معمولاً بعد از گذشت ۳ الی ۴ ماه بعد از تصویب موضوع دانشجویان می باشد. که بطور معمول از اردیبهشت تا اواخر آبان ۸۸ به طول انجامید. در این مدت، برای الف)- جلب نظر

1. Trustworthiness
2. Credibility
3. Member check
4. Transferability
5. Dependability

و توافق دانشجویان جهت انجام روش اتوبیوگرافی (ب) - توجه و تشریح روند کار و نحوه همکاری آن‌ها در زمینه تحقیق طی شد. مصاحبه‌های دور دوم از اوایل آذر ماه ۸۷ تا اردیبهشت ۸۸ اجرا شد. که در این مرحله مصاحبه‌روایی برای دانشجویانی که دفاع کردند اجرا شد.

(ب) بررسی از طریق اجماع سه سويه:

هومن (۱۳۸۵) به نقل از دنزین برای اجماع سه سويه چهار نوع اساسی تشخیص داده است. در این تحقیق از «اجماع داده‌ها» که به معنی استفاده از منابع چندگانه داده‌ها، مانند گردآوری داده‌ها از گروه‌های مختلف، محیط‌های مختلف یا در زمان‌های مختلف جهت بررسی استحکام و هماهنگی داده‌ها استفاده شده است. در این تحقیق داده‌ها در سه دانشکده با ماهیت‌های کاملاً متفاوت جمع‌آوری گردیده و سعی شده است با استفاده از این گروه‌های مختلف امکان درک بهتر پدیده برنامه‌درسی پنهان را فراهم کند. نوع دیگری از اجماع سه سويه اجماع روش‌شناسی نام دارد، که به معنی استفاده از دو روش یا بیشتر، مانند مشاهده، مصاحبه، اسناد و مدارک و پرسشنامه در یک مطالعه واحد است (هومن، ۱۳۸۵). از آنجا که برنامه‌های درسی پنهان با روش‌های مختلف اتوبیوگرافی، مصاحبه و مشاهده ثبت شده‌اند، محقق فرایندها را تشریح می‌کند، این اجماع داده‌ها به استحکام و هماهنگی داده‌ها کمک شایانی می‌کند.

(ج) توصیف دقیق و عمیق پدیده:

توصیف دقیق و عمیق داده‌ها به خواننده امکان می‌دهد اعتمادپذیری تفسیرهای پژوهشگر را تعیین کند (هومن، ۱۳۸۵). این اصطلاح به وسیله گیرتز (۱۹۷۳) پیشنهاد شده است و مقصود از آن توصیف مشروح و مفصل فرایند، متن و افراد درگیر است. در این پژوهش سعی شده است تا با استفاده از جملات و احساسات دانشجویان توصیف عمیق و دقیقی از روند شکل‌گیری برنامه درسی پنهان حاصل شود.

یافته‌های تحقیق

بعد اول: برنامه‌های درسی پنهان به منزله انتظارات غیر رسمی، اما مورد انتظار در

پایان نامه‌ها

دانشجوی رشته فیزیک - بعد از اتمام جلسه دفاعش و اعلام نمره، استاد راهنما به سمت دانشجو رفته و او را در بغل می‌گیرد و با هم روبوسی می‌کنند. می‌توان رضایت آن‌ها را از کار و نتیجه کار به راحتی متوجه شد. دانشجو آنروز آنقدر خوشحال بود که دفاعش را به صبح پادشاهی تشبیه می‌کند.

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

دانشجو از اینکه احساس می کند در روز دفاع همه چیز در سر جای خود بوده، ابراز خرسندی می کند و با دیدن ثمره تلاش ابراز رضایت می کند.

پیام های غیر صریح اما مورد انتظار در روز دفاع

عصر دفاع کم از صبح پادشاهی نیست.

و از طرف دیگر این دانشجو با وجود اینکه اولین دفاع کننده ورودیش بوده و از نتیجه کارش هم راضی می باشد، در مصاحبه دوم به این موضوع اشاره می کند که: «هنوز قادر به موضوع پردازی نیستیم».

با یک محک واقعی دانشجو توانسته است به ضعف های خود پی ببرد.

پیام های غیر صریح اما مورد انتظار بعد از اتمام پایان نامه

نمره ام خوب شد ولی احساس می کنم هنوز قادر به موضوع پردازی نیستیم.

دانشجوی رشته تاریخ - چون استاد مشاورش یک مرد جوان می باشد، نمی توانسته در آغاز کار براحتی با او ارتباط برقرار کند، اما در طول کار با رغبت مشاور در برقراری ارتباط، به مرور راحت تر می شود.

پیام های غیر صریح اما مورد انتظار در روابط استاد مشاور با دانشجو

برقراری ارتباط با مشاورم کمی برایم سخت بود ولی با رغبت زیاد ایشان من هم راحتتر

از طرف دیگر چون استاد راهنمایش گرفتاری شغلی فراوانی دارد، باید تعامل بیشتری با مشاور برقرار کند تا ملاقات های کم با استاد راهنمایش را جبران شود. و مشاور به خوبی از عهده آن برآمده است.

با تجربه بودن استاد راهنما

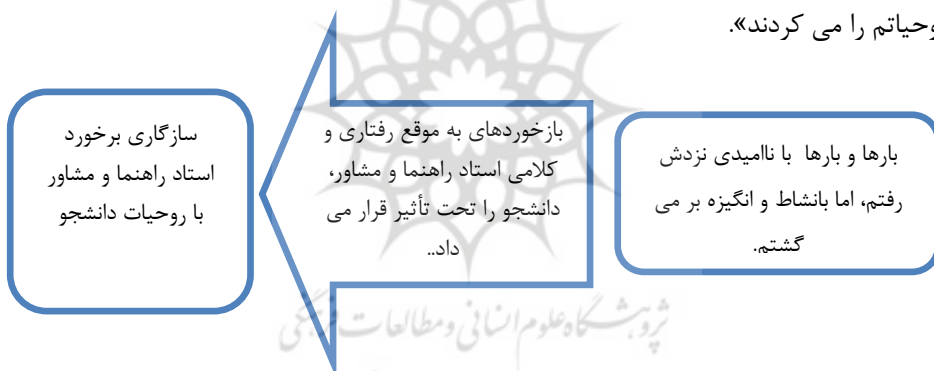
پرانرژی بودن استاد مشاور

استاد راهنما و مشاور مکمل یکدیگر هستند.

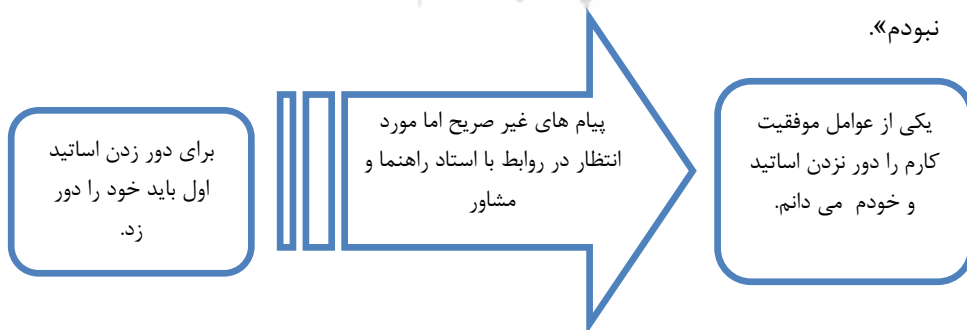
«استاد مشاورم در برخورد با پسران جدی تر است و ملاحظه دختر بودن ما را دارد و در برابر اشتباهات پسران جدی تر از دختران برخورد می کند ولی استاد راهنمایم هیچ تفاوتی قائل نمی شود و بدون توجه به جنس افراد، ارزیابی و نقد کار برایش در اولویت بود که من این اخلاق علمی را ترجیح می دادم.»

«با توجه به اینکه یک بار در انتخابم شکست خورده بودم، بازخوردهای رفتاری و کلامی استاد راهنما بسیار بر من تأثیرگذار بود و با هر تأیید یا رد شدن از جانب آن ها من نیز دچار استرس و یا امیدواری می شدم. اساتیدم با توجه به این شناختی که از من پیدا کرده بودند، ملاحظه روحیاتم را می کردند.»

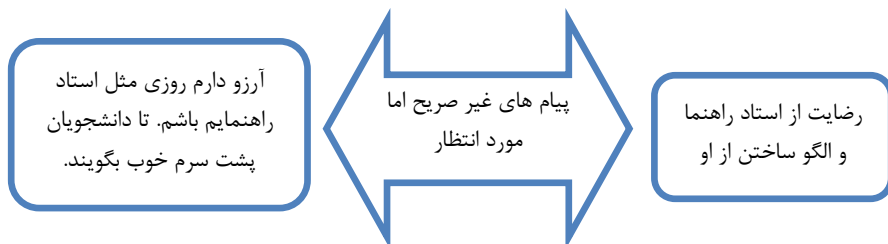

«علت موفقیت پایان نامه ام را در این می دانم که هرگز به فکر کم کاری و دور زدن اساتید نبودم.»

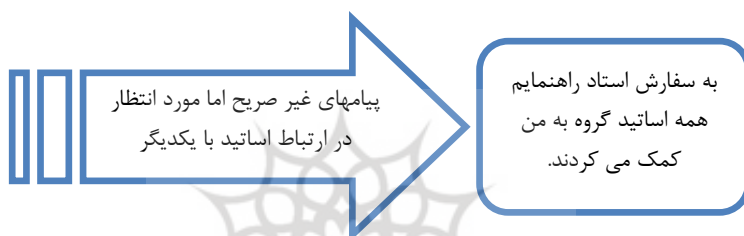

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

دانشجوی رشته شیمی - «همه دستانم پشت سر استاد راهنمایم خوب می گویند، امیدوارم یک روزی من هم مانند او استاد بشوم تا همه دانشجویان از من راضی باشند و پشت سرم خوب بگویند.»

«استاد راهنمایم با تلاشی که از من دیده بود، سفارش مرا به اساتید دیگر گروه کرده بود تا به من کمک کنند. تقریباً همه اساتید گروه را در پایان نامه هام درگیر کرده بودم.»

گفتن «نمی دانم» برای استاد راهنمایم سخت نبود، برعکس اساتید دیگر. و وقتی به ایشان می گفتم که این اخلاقتان با اساتید دیگر متفاوت است. در جوابم سخنی از انیشتین می گوید: دو چیز بی پایان هستند: اول «منظومه شمسی»، دوم «نادانی بشر»، اما در مورد اول زیاد مطمئن نیستیم.

بعد دوم: برنامه های درسی پنهان به منزله پیام ها یا نتایج قصد نشده یادگیری در پایان نامه ها

دانشجوی رشته فیزیک - این دانشجو دفاع کرده و نمره عالی هم گرفته است اما در مصاحبه دوم می گوید: «گاهی وقتا خوبه آدم برای اینکه حسرت نخوره که دیگران چه زود کارشان را تمام می کنند و به نتیجه می رسند « تقلب کند».

یادگیریهای قصد نشده در نتیجه داوریهای سطحی

« حسرت تقلب خوردن» ناشی از عدم تمایز بین تلاش یک دانشجوی ساعی با یک دانشجوی متقلب می باشد.

ارزیابیهای سطحی پایان نامه ها، باعث تبدیل شدن ضد ارزش ها به ارزش می شود.

دانشجوی رشته علوم اجتماعی - «بعضی از اساتید فاقد توانایی شکل گرفته در ذهن دانشجو می باشند و یا آنگونه که در ابتدای کار برای جذب دانشجویان، باغ سبز نشان می دهند رفتار نمی کنند». «اگر بخواهی استادی را بشناسی باید با او پایان نامه برداری». دانشجو از این قضیه بعنوان اثر هاله ای یاد می کند.

یادگیریهای قصد نشده در پایان نامه ها

اثرات هاله ای (شکل گیری توانایی های کاذب در ذهن دانشجو نسبت به اساتید) باعث دلزدگی دانشجو به استاد راهنما و پایان نامه می شود.

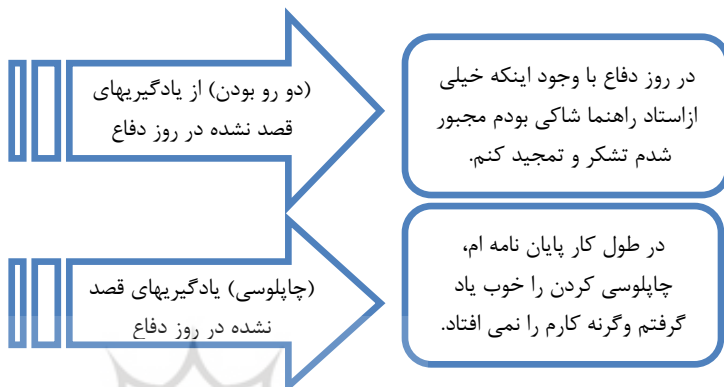
دانشجوی رشته علوم اجتماعی - «استاد راهنمایم خیلی سرش شلوغ بود، به همین خاطر خیلی در کارم تمرکز نداشت و مدام این شاخه و اون شاخه می کردند. و هر بار که نزدش می رفتم از من می پرسید: راستی موضوعت چی بود؟» و من روز به روز بیشتر و بیشتر به من القا می شد که::

یادگیریهای قصد نشده در اثر برخوردها و بی اعتنائی های استاد راهنما

«کار را خیلی جدی نگیرید. «
« قرار نیست کار شاقی انجام بدهیم.»
« قرار نیست یک کار بی نقص و کامل ارائه بدهیم.»

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

این دانشجوی در مصاحبه دوم به این نکته اشاره می کند که: «چون اصل کار ما برای دفاع کردن و نمره گرفتن است و نمره نیز در چنته داور و راهنما است باید در روز دفاع نهایت احترام را به آن ها بگذاریم تا با ما لج نکنند». «در جامعه ای به این بی نظمی، نباید همه چیز را از راه مشروع و قانونی حل کرد، وگرنه کلاهدت پس معرکه است».

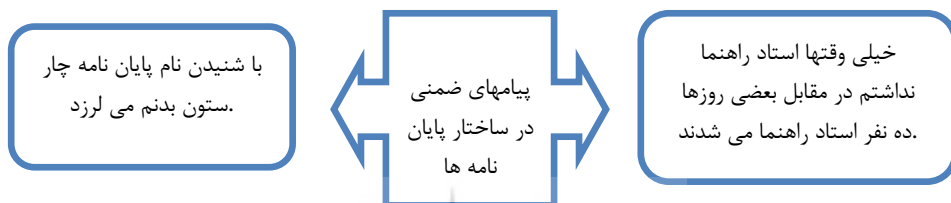
بعد سوم: برنامه های درسی پنهان به منزله پیام های ضمنی ناشی از ساختار پایان نامه ها

دانشجوی رشته فیزیک - «وقتی در آغاز کار حتی به اصول اولیه نگارشی هم آگاهی نداریم، چگونه می توانیم کار تحقیقی انجام بدهیم.» دانشجوی با رسم خطوطی دو روش نگارش تحقیقی را من می پرسد، که من نیز قادر به پاسخگویی نبودم! دانشجوی می گوید: «وقتی اینگونه ناشیانه وارد پایان نامه هنویسی می شویم، چاره ای جز این نداریم که فقط ادای محققان را در بیاوریم».

دانشجوی رشته علوم اجتماعی - «هرگز استاد راهنمایم را تنها نمی یافتم و همیشه اتاقش شلوغ بود.»

«هر بار که به اتاق استاد راهنمایم می رفتم هفت- هشت نفر داخل اتاقش بودند و در بین همان جمع با من صحبت می کرد، من هم که تا می خواستم توضیح بدهم بقیه افراد داخل اتاق نیز اظهار نظر می کردند و این کار مرا عصبی می کرد. یا اصلاً استاد راهنما نداشتم و یا همزمان ۱۰ نفر راهنما می شدند.»

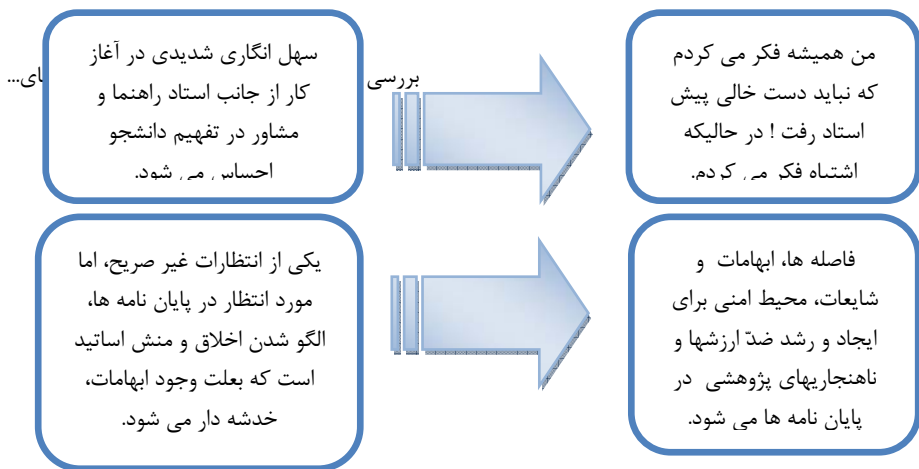

دانشجو در مصاحبه دوم از پایان نامه اش به عنوان یک تجربه تلخ یاد می کند. «قوانین دست و پاگیر، پایان نامه را به تجربه تلخی تبدیل می کند». «انصافاً قوانین مزاحم، کاغذ بازی ها، کم کاری پرسنل اداری و خیلی چیزهای دیگر باعث شده که بر خودمان لعن و نفرین بفرستیم و دیگر طرف درس و کتاب نرویم.

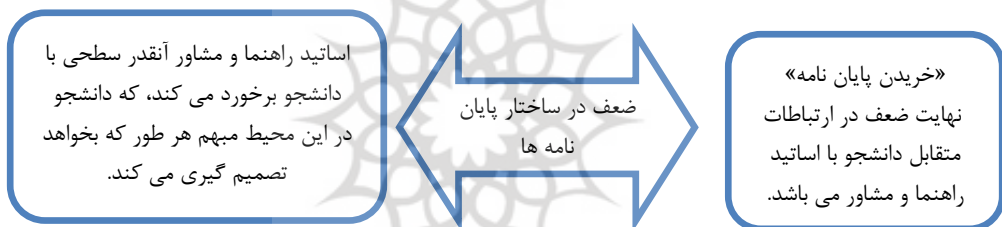
الف)- یک ماه دوندگی دانشجویان برای صدور مجوز دفاع ب)- هماهنگ کردن اساتید برای روز دفاع

ج)- تهیه ۵ نسخه صحافی شده از پایان نامه د)- و... باعث شده که هر بار اسم پایان نامه را می شنوم چارستون بدنم بلرزد، و بیشتر از هر چیزی یاد در دسرهای حاشیه ای و اضافی آن بیفتم. «

دانشجوی رشته فیزیک - «در اوایل کار خیلی کم نزد اساتیدم می رفتم، چون احساس می کردم که نباید دست خالی پیش آن ها بروم! در حالیکه اشتباه فکر می کردم و همین مسئله باعث شد براحتمی ۴ ماه اول بعد از تصویب را از دست بدهم. تازه با شروع اخبارهای دانشکده فهمیدم که باید زودتر بجنبم. سهل انگاری زیادی در آغاز کار برای تفهیم دانشجو وجود دارد». این دانشجو همچنین به شایعاتی در رابطه با اساتید و پولی که به اساتید راهنما برای حمایت از پایان نامه دانشجو می دهند اشاره می کند. که خود نیز اذعان دارد که ریشه همه این عدم شفافیتها و ابهامات در توجیه نکردن دانشجویان در آغاز کار می باشد.

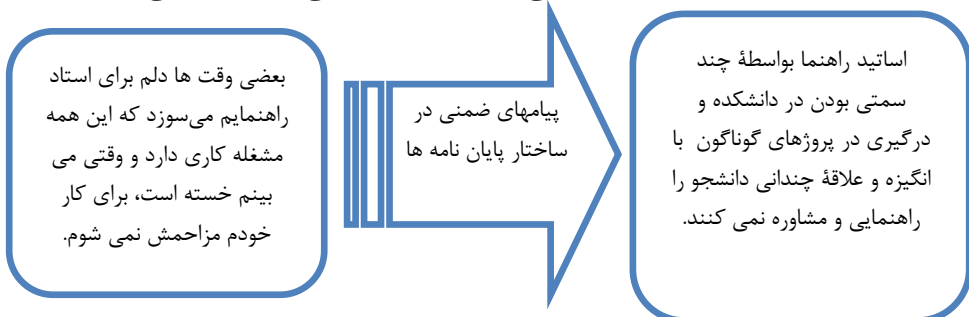

دانشجوی رشته تاریخ - «آنقدر ارتباط بین دانشجو و استاد سطحی است که بعضی از دانشجویان، پایان نامه‌هایشان را می‌خرند، بدون اینکه استاد راهنما متوجه شود.» اساتید در صدد محک زدن واقعی دانشجو بر نمی‌آیند و کاملاً سطحی و در حد تشریفات اداری با او برخورد کرده، و در چنین محیط مبهمی دانشجو برای عبور راحت از کار هر طور که بخواهد تصمیم گیری می‌کند.

دانشجو رشته برق - به گرفتاری‌های بیش از حد استاد راهنمایش اشاره می‌کند و می‌گوید «کاش اساتید فراغت خاطر بیشتری داشتند تا دیگر دانشجو دچار عذاب وجدان نشود.»

«اکثر اساتید در دانشکده چند سمتی هستند و دیگر وقتی برای راهنمایی کردن دانشجو

بعد چهارم: برنامه های درسی پنهان به منزله آنچه دانشجو در پایان نامه ها خلق می کند.

دانشجوی رشته شیمی - در مصاحبه دوم بعد از دفاع می گوید: حیف از آرزویی که (۴-۵) سال پیش، زمان کارشناسی داشتم. یادمه وقتی اسم این اساتید را در جلد کتابها می دیدم، چقدر آرزوی دیدنشان را از نزدیک داشتم، ولی کاش هرگز به این آرزویم نرسیده بودم.

دانشجو از رفتار ناپسند
داوران در روز دفاع دلخور
است. و دیدش به اساتید
کاملاً عوض می شود.

رندان تشنه لب را آبی نمی دهد کس
گویی ولی شناسان رفتند از این ولایت

دانشجوی رشته علوم اجتماعی - این دانشجو در مصاحبه دوم بعد از دفاع می گوید: «پایان نامه با همه سختی هایی که داشت، تکانی به من می داد که با وجود گذشت بیست و چند سال تحصیل، تا به حال تجربه نکرده بودم. و باز هم دوست دارم آنرا تجربه کنم.»

دانشجو معتقد است که با همه سختی ها و کم کاریهای اساتید، واحد پایان نامه دوست داشتنی است با هیچ واحد آموزشی قابل مقایسه نیست.

بعضی از دانشجویان با توجه به تفاوت های فردیشان، به گونه ای متفاوت رفتار می کنند و تصمیمات متفاوتی را در شرایط یکسان برای خود می گیرند...

افزون بر این نامه ها (با دانش مسدودتر زودتر دارم) چون اون روزها در مدرسه
و این نامه ها سلف داشته باشی که روز دفاعی من خوشترم (اولی)
از همه چیز و منی ان شاء الله موفق دفاع کنی و خوشتر می. چون اون
روز با یک ماهه روزی با یک ماهه من مسلط بودم (داوران) و قدر کار را به
چون من گفتم و ایراد من گفتم که تحت فشار قرار می گرفتم و اساتید
که ندرس نگذاشته است به در رفتن و حوزه با این فرمت ای. و در واقع و بعد
واحد این نام به در ظاهر برین و معنی که است را به در دستتون
و محضرتما تجریم به این خوبی برای خود من بود، و هر که ها را از کتابتون
چون نری بود در جهان هنوز دردها دادی در زمان هنوز
مک در کردی خواب (سبحان) و در این در این اسلط ز هنوز

1. Created

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

کند که: «روز دفاع محل تازیدن بازیگران بر روی صحنه است». او می گوید: «بیشتر مبنای قضاوت داوران براساس نام استاد راهنماست. موقعیت علمی استاد راهنما را نگاه می کنند. اگر استاد راهنما فرد تازه کاری باشد، داوران برای اینکه خودی نشان دهند ایرادات زیادی می گیرند.» «جلسه دفاع محل تازیدن اطلاعات، سوابق و تجربیات اساتید است، اگر صحنه برای بازیگران مساعد باشد نمایش خوبی به پا می کنند و اگر صحنه مساعد نباشد مانند یک سیاهی لشگر می آیند و می روند و اتفاق خاصی هم نمی افتد.»

دانشجوی رشته تاریخ - این دانشجو چند ماه را بخاطر نداشتن موضوع بیهوده از دست می دهد. دانشجو در مصاحبه اولش می گوید: «استاد راهنمایم به بهانه علاقه فردی، مرا در انتخاب موضوع کمک نمی کرد و حتی پیشنهاد یک موضوع هم به من نمی داد، و کم کم احساس می کردم که اصلا کارم برایش مهم نیست.»

بدلیل برخورد غیرمنتظره
استاد مشاورم در روز دفاع، تا
مدتها از خواندن روزنامه نیز
بیزار شده بودم.

پیامهای ضمنی در رابطه
استاد راهنما با دانشجو

برای انتخاب موضوع فقط کتاب به من
معرفی می کرد. و حتی نیم ساعت با
من حرف نزد تا علایق علمی مرا
بفهمد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان داد دانشجویان تجارب منفی و مثبت متعددی در طول پایان نامه نویسی به دست می آورند. با توجه به اینکه سرپرستی پایان نامه در تجربیات پژوهشی دانشجویان، جایگاه قابل قبولی را به خود اختصاص نداده است، لازم است که مدیران و مسئولین دانشگاه عوامل نارضایتی مربوط به این عامل را مورد بررسی قرار داده و با تنظیم برنامه ها و تدبیرهای لازم از عمق و شدت نارضایتی بکاهند. استادان راهنما نقش انگیزشگر را در فعالیت های پژوهشی دانشجویان ایفا می کنند و با ارتقای توانایی علمی آنان، روحیه پژوهشگری و تحقیق دانشجویان نیز تقویت می شود که البته این کار در گرو این است که استادان اطلاعات و دانش خود را همسو با نیازهای دانشی و مهارتی دانشجویان روزآمد کنند و مهارت های تعاملی خود را گسترش دهند و همچنین از راهنمایی متناسب با ایجاد باور و انگیزه در دانشجویان برای انجام فعالیت های پژوهشی استفاده کنند.

پیشنهادهای مبتنی بر یافته های پژوهش

- شیوه های ارزشیابی نباید صرفاً محدود به اهداف از قبل تعیین شده و یادگیری های قابل اندازه گیری باشند. بلکه باید با استفاده از روش های کیفی در مورد بسیاری از جنبه های پایان نامه دانشجویان قضاوت کرد تا واقعیت ها و تجارب کیفی که دانشجویان در جریان پایان نامه نویسی کسب می کنند بهتر درک شده تا بازخورد صحیح و اثربخشی در فرایند پایان نامه ها فراهم گردد.
- اساتیدی وظیفه راهنمایی و مشاوره دانشجویان را برعهده بگیرند که سمت ها و پست های کاری دیگر آن ها، از انگیزه و اثری برای هدایت بهتر دانشجویان نکاهد.
- تقویت بنیه علمی دانشجویان، استادان راهنما- مشاور و داوران از طریق ۱- برگزاری دوره های پژوهش در موضوع مورد تصویب در پایان نامه ها (ب)- فراهم کردن تسهیلات مالی و معنوی لازم در حیطه پایان نامه (ج)- برقراری تناسب بین فعالیت های پژوهشی از نظر زمانی
- تغییر نظام نمره دهی و ارزشیابی های سطحی و بدون فاصله در تمایز پایان نامه ها از یکدیگر و بهره گیری از راهکارهای علمی به منظور کنترل پایان نامه ها و برخورد با دانشجویان و اساتید خاطی
- طراحان پایان نامه نویسی باید با شناخت برنامه های درسی پنهان، فرصت های یادگیری را طوری طراحی کنند که دارای پیامدهای قصد نشده مثبت برای دانشجویان و اساتید باشد.
- دانشجویان تجربه پایان نامه نویسی را با همه مشکلات و ناراضی های، تجربه ای تکرار نشدنی و منحصر به فرد می دانند که حاضر به تجربه مجدد آن می باشند. بنابراین نباید واحد پایان نامه در مقطع کارشناسی ارشد حذف گردد.

قدردانی

شایسته است از جناب آقای رضا یادگار زاده که خط فکری عالمانه و دلسوزانه ایشان باعث غنای مسیر پژوهش گردید کمال تشکر و امتنان را به جای آورم.

منابع

- ارگانی و مهدوی (۱۳۷۹)، «ارزیابی نگارش در پایان نامه های ارشد دانشگاه های دولتی شهر تهران»، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت، شماره ۱۷
- شاملی، اکبر و ملکی بهزاد (۱۳۸۵) «جایگاه کشورهای جهان سوم در تولید علمی دنیا». کنگره ملی علوم انسانی، چشم انداز فردا، تهران، پژوهش نامه آموزشی، شماره ۱۰

بررسی برنامه های درسی پنهان در پایان نامه های...

صادق زاده، علیرضا و م. احمدی فر (۱۳۸۷)، «اكتساب پنهان: متغیری اساسی و مؤثر بر کیفیت زندگی فراگیران»، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال دوم، شماره ۱۹ و ۲۰. مرداد و شهریور.

علیخانی، حسین (۱۳۸۲)، بررسی پیامدهای قصد نشده (برنامه درسی پنهان) محیط اجتماعی مدارس دوره متوسطه شهر اصفهان و ارائه راهکارهایی برای کاهش پیامدهای منفی آن. تهران، رساله دکترای دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.

غلامرضا (۱۳۷۴) تحلیلی بر روش های تهیه پایان نامه های دوره کارشناسی ارشد و دکتری، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی. سال اول، شماره اول

فلیک، اووه، (۱۳۸۷)، درآمدی بر تحقیق کیفی، ترجمه هادی جلیلی، تهران، نشر نی. فدائی عراقی، قاضی طباطبائی، محمود و هادی مرجایی (۱۳۸۰) «بررسی عوامل مؤثر بر خود اثر بخشی دانشگاهی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تهران» فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۹.

ودادهیبر، ابوعلی (۱۳۷۷) «بررسی عوامل دانشگاهی مؤثر بر پیروی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاههای ایران از هنجارها و ضد هنجارهای علم»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

هومن، حیدر علی، (۱۳۸۵)، راهنمای عملی در پژوهش کیفی، تهران، انتشارات سمت

- Acker, s. hill, T. & black, E (1994) thesis supervision in the social: manged or negotiotad? *journal of higher education*: vol. 28: pp 483-498
- Anderson, M. S & Louis, K.S. (1994) The graduate Student experience and norms of science, 29Anderson & Louis, Baker, 1988, p. 51
- Hill, S, (2001) These & Postgraduate Supervision. Retrired from [http:// www.VUW.ac.Nz/design/theses. Html](http://www.VUW.ac.Nz/design/theses. Html)
- Huberman, M, and G (1991). Steps toward an integrated Model of research utilization. *Knowledge*, 8: 586-611
- Merton, R.K (1972) the institutional imperative of science, In: B. Barnes sociology of science, *Middlesex, Penguin Books*, pp. 65-79
- Portelli, tohnp (1993) 'Exposing the hidden curriculum.' *curriculum studies*, vol 25. No 4. P 345
- Pole, C. J. & orther. (1997) supervision of doctoral in the natural sciences: Eonepctatrons and experience: *journal higher education*, vol.22, pp. 15-26
- Portelli, J. p. (1993). Exposing the hidden curriculum *journal of curriculum studies*, 25 (4), 342-358
- Reid, (2006). *Research in Education into the twenty- first century*. Research in Education, 73
- Sandra Acker, and Marina Gair. 'hiding and outing the curriculum'. London, UK: Routledge Falmer, 2001. Pp. 1-3

- Yin, R K. & Moore, G. B. (1988). Lessons on the utilization of research from nine case experienced in the natural hazards field, knowledge in society. journal of knowledge transfer 1:30, 25-44
- Ylijoki, o. (2001) master,s thesis writing from a narrative approach, journal of studies in higher education. Vol, pp 21-34

